

VERVAL VAN DE VADER EN DE OEDIPALE JALOEZIE

Lieven Jonckheere

26 maart 2023

theaterfestival 'House of the flying generations'
Toneelhuis Antwerpen

AANKONDIGING

Er was eens. Er was eens een tijd dat er met de vader, en zijn plaatservangers, strijd gevoerd werd. Een eindeloze strijd, zo leek het. Achter elke dode vader dook een nieuwe vader op. Telkens opnieuw bleek de macht in de handen van weer een andere, sterkere vaderfiguur te belanden. Aan die nachtmerrie lijkt heden een eind te komen. De vader is niet meer wat hij was. De macht ontglipt hem allengs – in die mate zelfs dat men is gaan gewagen van een neergang, en zelfs een verval van de vader. Heeft de vader in onze cultuur zijn vervaldatum bereikt? En is het nu alleen nog maar een kwestie van de restanten van de vader vakkundig&blijgezind op te ruimen en te klasseren (*woke*) of wanhopig&stuntelig te recyclen en te restaureren (reactionairen)?

In zijn causerie zal Lieven Jonckheere eerst uit de doeken doen wat een vader vanuit de psychoanalyse bekeken is. Dat is een vader die terzelfdertijd op 3 manieren of op 3 fronten actief is. De Reële vader is de man die in de realiteit toevallig het sperma voor het kind heeft geleverd en achteraf ook nog eens met de penis te koop loopt. De Imaginaire vader is die figuur die het kind in zijn fantasieën voor almachtig houdt, bewondert en vreest als ideaal – De Enige Man die alle vrouwen heeft. De Symbolische vader is de naam waarnaar de moeder, in haar spreken, verwijst als vertegenwoordiger van De Wet & De Liefde voor Iedereen.

Daarna zal Lieven Jonckheere proberen in kaart te brengen hoe de vaders van vandaag op elk van die 3 fronten wel moeten beginnen tekortschieten. En hoe!

En tot slot zal hij ook even aanstippen wat volgens de psychoanalyse een van de gevolgen van dat verval van de vader voor de sowieso onmogelijke verhouding tussen man en vrouw zou kunnen zijn. En dat lijkt een oncontroleerbare opflakking van jaloezie te zijn – jaloezie die oedipaal getint is – en die verschillende vormen aanneemt: het burgerlijk te noemen drama van de jaloezie van de in de steek gelaten moeder tegenover de schoondochter; de typisch vrouwelijke, politiek correct te noemen “sublimering” van de jaloezie in de zogenaamde polyamorie tegenover de al even zogenaamde *metamour*; de typisch mannelijke, tot terroristische *passage à l'acte* leidende jaloezie van de zogenaamde ‘incel’ tegenover al wie seksueel van *The White Goddess* geniet.

Lieven Jonckheere is doctor in de psychologie, psychoanalyticus in een private praktijk (Gent) en lid van de Kring voor Psychoanalyse van The New Lacanian School.

INLEIDING

Er was eens. Er was eens een tijd van eindeloos lijkende strijd. Een eindeloze strijd tegen een almachtig gedachte vader. Voor zover we ons kunnen herinneren, voor zover dus de geschiedenis is geschreven, heeft de vader of een van zijn substituten de macht altijd vast in handen gehad. Van de vader als familie- of gezinshoofd tot Vadertje Staat. De zonen, of de occasioneel als zoon verklede dochters, voerden daar een hopeloze strijd tegen: uiteindelijk dienden die altijd weer het onderspit delven. Achter elke verslagen of eventueel zelfs vermoorde vader doemde weer een nieuwe vader op – en die pakte dan weer de macht, als men hem die al niet gaf, volgens het adagium dat de revolutie alleen maar een sterkere vader aan de macht wil helpen. Hoe meer de macht van de vader werd bestreden, hoe sterker die vader bleek te worden.

Maar daar lijkt vandaag een eind aan gekomen. Het einde van de macht van de vader is in zicht. We hebben hem eindelijk te pakken, eindelijk kan hij zich niet meer herpakken, kan hij niet meer uit de doden opstaan. In elk geval, de vader is niet meer wat hij geweest is. In juridische termen heeft men het wel eens over het verval van de vader, wat betekent dat hij zijn rechtsgeldigheid aan het verliezen is, dat hij niet langer meer als de enige wet geldt. In sociale termen kunnen we zeggen dat hij aan werkzaamheid aan het inboeten is. En in markttermen dat zijn vervaldatum nakend is: we ruiken zijn einde.

En dus is het niet langer meer een kwestie van een eindeloze strijd tegen de almachtige vader. Maar veeleer van het opruimen van de resten van de vader – in alle hoekjes en gaatjes van alle culturen: in parken en musea, op straatnaamborden en op scènes, op universiteiten en in volksgebruiken – om die dan ergens in ander verloren hoekje te klasseren. Dat is inderdaad wat *woke* met evenveel enthousiasme als kennis van zaken doet met de chauvinist *male white cisgender pig* die de Westerse vaderfiguur als koloniaal is. Of eventueel van het wanhopig proberen recupereren van de schamele resten van die almachtige vader – in een reactionaire poging tot reconstructie van een almachtige vader die bij zijn restauratie uiteindelijk altijd cartooneske allures moet aannemen.

In wat volgt zal ik eerst uit de doeken doen wat een vader is – vanuit de psychoanalyse bekeken, ik ben inderdaad zelf psychoanalyticus. Vervolgens zal ik proberen om van daaruit in kaart te brengen wat men vandaag het verval van de vader noemt – ik neem de term ‘verval’ dus over en probeer die een invulling te geven. En om te eindigen zal ik even wijzen op de mogelijke gevolgen van dat verval van de vader, meer specifiek op het vlak van de mogelijke of onmogelijke verhouding der geslachten, de verhouding dus tussen twee of meer mensen, die zichzelf vandaag alsmaar duidelijker als fundamenteel seksueel identificeren: als man of als vrouw, als transitie of als niemandsland tussen man en vrouw, maar dus altijd in referentie tot de man-vrouwoppositie.

NAAR EEN PSYCHOANALYTISCHE DEFINITIE VAN DE VADER

Beginnen we dus met de vraag wat een vader is. Ik zou dat kunnen aanpakken zoals de gedragswetenschappen, de psychologie dus, en een enquête kunnen organiseren, of focusgroepen. Dat moet dan, zoals elke enquête of focusgroep, uitmonden in een *common sense* opvatting van wat een vader is: een ambigu samenraapsel van kenmerken van de vader waarin uiteindelijk niemand nog zijn eigen vader zal herkennen.

In zo een geval is het altijd interessant om eens te kijken wat het woord ‘vader’ volgens het woordenboek betekent. De vader als taalfenomeen dus. En daar wacht ons, of mij toch, een verrassing. De Dikke Van Dale definieert de vader als “man in relatie tot het kind dat of de kinderen die hij verwekt of geadopteerd heeft”. Om te beginnen is een vader voorlopig nog altijd “een man” – waarmee,

veronderstel ik, een biologische man bedoeld wordt die zich als man identificeert, een cisman dus. Verder valt de gelijkschakeling op tussen 'verwekken' en 'adopteren', ik kom daar op terug. Maar, en dat is de verrassing, toch voor mij, als psychoanalyticus: in de definitie van de vader wordt op geen enkele wijze verwezen naar de moeder, naar een vrouw als moeder van het kind. Snel even gecheckt: ook in het Franse en Engelse woordenboek is dit niet het geval. Beetje raar toch. Binnen het systeem van betekenaarsopposities dat in de taal ingebakken zit, denkt wie 'wit' zegt, meteen ook 'zwart' – en omgekeerd. Wie 'dag' zeg, denkt 'nacht' – en omgekeerd. Maar wie 'vader' zegt, denkt blijkbaar niet meteen 'moeder'. En ook het omgekeerde geldt niet: een woordenboekmoeder is een "vrouw in relatie tot het kind dat of de kinderen die zij geboort of geadopteerd heeft". Benieuwd plots of er in *de common sense* opvatting van 'vader' dan wel naar een vrouw als moeder zou verwezen worden ...

Hoe dat ook zij, vanuit de psychoanalyse bekeken, is het moeilijk om de vader niet binnen een driehoeksverhouding met een kind én een vrouw als moeder van dat kind te definiëren. En dan, zo zal ik hier betogen, kan een vader, in verhouding tot moeder-en-kind, op drie manieren vader zijn, op drie fronten als vader actief zijn: als reële vader, als imaginaire vader en als symbolische vader. Logische consequentie is dan ook dat hij, nog altijd binnen die driehoeksverhouding, als reële, imaginaire en symbolische vader kan tekortschieten of deserteren.

de reële vader

We beginnen met de reële vader. Ik riskeer daar meteen een karikatuur van te maken, als ik hier nu *ex abrupto* stel dat de reële vader een soort Januskop is: enerzijds de vader als spermatozoïde, anderzijds de vader als penis. Enerzijds de vader die een vrouw tot moeder maakt, via zijn spermatozoïden; anderzijds de vader die de moeder als vrouw 'bezit' en zelfs bevredigt, middels die penis van hem.

Beginnen we dus bij het begin: de reële vader als de vader die tot een spermatozoïdenproducent gereduceerd kan worden.

Als een kind geboren wordt, stellen zich meteen twee reëel te noemen problemen. En waarvan de overhaaste oplossing tot een hoop complicaties kan leiden.

Enerzijds is er het geslacht van het kind. Dat mag de geneeskunde beslissen, op het eerste gezicht, op basis van een uiterlijk waarneembaar kenmerk: kind-met-penis wordt 'man' genoemd, kind-zonder-penis wordt 'vrouw' genoemd. Een overhaast besluit. Er zijn inderdaad biologische gevallen van interseksualiteit, waarbij een kind tegelijkertijd vaak voor een deel verborgen kenmerken van beide geslachten kan hebben. Dat besluit is echter niet alleen biologisch overhaast. Het is in een bepaald opzicht ook infantie. Later zal het kind dat inderdaad ook zo doen, als het zichzelf met zijn papa en mama of met zijn leeftijdsgenootjes vergelijkt – en zichzelf en anderen op basis van het wel of niet hebben van een penis als 'man' of 'vrouw' identificeert. Maar dat is lang niet bij alle kinderen het geval. Alsmar meer mensen, die zichzelf 'transgender' noemen, getuigen dat ze zich als kind nooit zelf op basis van het al dan niet hebben van een penis als 'man' of 'vrouw' geïdentificeerd hebben. Wie een penis heeft, kan zichzelf ook als 'vrouw' geïdentificeerd hebben – en kan dan later ook gaan eisen dat de geneeskunde de door haar geïnitieerde vergissing zou corrigeren. Of 'transgenders' zeggen zich nooit ofte nimmers als 'man' of als 'vrouw' geïdentificeerd te hebben – en wensen een soort X, een seksueel enigma voor zichzelf en de wet te mogen blijven. Daar kan ik hier nu verder niet op ingaan. Op naar het tweede reële probleem dat zich bij de geboorte stelt, en dat ons hier directer interesseert: wie is de vader van het kind? De man mag claimen dat hij de vader is. Maar op dat punt is het tot op heden toch wel altijd de moeder geweest die het uiteindelijk voor het zeggen heeft gehad. We mogen haar daarover in elk geval een zeker weten toedichten. De moeder kan verklaren dat de man die het vaderschap claimt, effectief de vader is of ze kan dat ontkennen. Of ze kan er wijselijk het zwijgen toe doen - waarbij we dan graag denken: wie zwijgt, stemt in. Voor vader én kind moet daarentegen in

principe onzeker blijven wie de verwekker van het kind is: *pater semper incertus*. Soms lijkt het er echter op dat ook de moeder niet verdraagt van als enige zeker te weten wie de vader is, van de hoedster van het geheim van het vaderschap te zijn. In de kliniek kunnen we inderdaad vaststellen dat – ik probeer het voldoende kies te formuleren – dat dus een van de gevoeligste periodes voor ontrouw bij een vrouw het moment is waarop ze moeder kan worden én daar samen met de gedoodverfde vader ook effectief rond ‘aan het werk’ is. Biologen zullen ons sussen met een doodoener als “de hormonen spelen op”. Vanuit de psychoanalyse kunnen we de hypothese wagen dat de aanstaande moeder op die manier ook voor zichzelf een onzekerheid rond het vaderschap van haar kind installeert. Alsof ze inderdaad niet verdraagt van in haar weten over de vader alleen te staan.

Zoals gezegd is een tweede reële element aan de vader zijn penis. De reële vader als de vader die tot zijn penis gereduceerd kan worden. Via die penis zou hij de vrouw in de moeder ‘bezitten’, zou hij van de moeder als vrouw ‘genieten’. En zou hij ook nog eens de vrouw in de moeder ‘bevredigen’, doen ‘genieten’. Veel gezou en veel aanhalingstekens. Het gaat inderdaad om *superpowers* die het kind de penis van de vader tegenover de moeder toedicht. Zoals we straks zullen zien, doet die reële penis het in de realiteit een stuk minder goed. Dat neemt niet weg dat de reductie van de vader tot een ‘superpenis’ voor het kind in verschillende opzichten beveiligend kan werken. In een universum waarin alles door moeder gecontroleerd lijkt, incarneert de vader die met zijn penis de moeder als vrouw bezit en van haar geniet, het punt dat niet alleen aan de controle van de moeder ontsnapt, maar dat haar ook ergens controleert. Een grens op de almacht van de moeder dus. Anderzijds biedt de vader die de moeder als vrouw met zijn penis bevredigt, het kind ook een soort bescherming tegen het genot van de moeder. Met zijn penis zegt de vader als het ware tegen het kind: “Jij moet niet voor het genot van je mama instaan, want dan zal je volledig in haar verdwijnen. Ik zal dat wel doen, met mijn penis, in je mama”. En terzelfder tijd zegt die vader als het ware ook tegen de moeder: “Jij moet niet van je kind genieten, want dat is daar niet tegen opgewassen. Jij moet van mij genieten, van mijn penis: die kan daar wel tegen ...” Wat natuurlijk niet het geval is. Dat brengt ons inderdaad meteen tot de existentiële problemen waarmee de reële penis van de vader zich vandaag geconfronteerd ziet.

problemen met de reële vader vandaag

Maar eerste een aantal fenomenen die getuigen van het huidige verval van de reële vader als de man die via zijn spermatozoïden een vrouw tot moeder maakt.

Eenzijds wordt de man in een aantal ‘marktphenomenen’ effectief op de meest cynische wijze tot spermaproducent gereduceerd.

Dat is onder meer het geval bij vrouwen die, elk om hun eigen reden, snel even seks hebben met een man met bepaalde door hen hooggeschatte kwaliteiten, om van hem in verwachting te geraken, maar zonder hem dat te zeggen – en die dan het kind alleen of met hun eigen man opvoeden. Op zich geen nieuw fenomeen. Een roemruchte casus op dat vlak is de Deense cineast Lars von Trier. Naar verluidt zou zijn moeder hem op haar sterfbed onthuld hebben dat ze achter de rug van zijn vader snel even seks gehad had met een andere man, een telg uit een Duits geslacht van vooraanstaande musici, die ze veel creatiever dan haar man en dus ook een waardiger vader voor haar kind vond. Vanaf die revelatie voelde von Trier, zo zegt hij, zich in zijn creativiteit compleet gemanipuleerd. En ook zijn verwrongen nazisme en misogynie voert hij hierop terug.

Een ander fenomeen dat in dezelfde lijn ligt, en dat wél radicaal postmodern is, in de zin dat de wetenschap daarin duidelijk de eerste viool speelt, is de vermarkting van sperma via de zogenaamde spermabanken (een ‘bank’ is een bewaarplaats). Vooral *single* vrouwen blijken daarvoor een interessante groeimarkt te vormen. Hoe vindt zo een *single* dan het sperma dat in en bij haar past? Uiteraard via het klassieke principe van *datingsites*, waarbij een vrouw aangeeft welke karakteristieken ze bij het object, hier de donor, zoekt, omdat ze denkt dat die bij haar passen, dat die haar imaginair

complement kunnen zijn. De populairste *app* op websites van spermabanken is echter het *matchen* van het eigen gezicht met dat van donor. In het imaginaire universum van de *designer baby* haalt de narcistische relatie van de moeder met zichzelf het blijkbaar van de 'objectrelatie' met de vader. Spermabanken garanderen de *consument* niet alleen kwalitatief hoogstaand sperma van potentiële vaders met geverifieerde kwaliteiten. Ze garanderen ook een kwalitatieve service voor, tijdens en na de verkoop. Dat soort kwaliteitsgarantie vraagt uiteraard om problemen, en zelfs massafenomenen. Klein gebrek, langs de kant van de donor, blijkt hier in een mum van tijd een heel groot bezwaar; verkeerd staal; te late levering ... En dan komt uiteraard het juridische circus van zich gedupeerd voelende consumenten op gang – die elkaar vinden, want dat is wat gedupeerde consumenten doen in internettijden doen – en uiteindelijk ook een eigen *identity* gaan ontwikkelen. Maar er is ook ruimte voor nieuwe sprookjes. Zoals donor 401 van Fairfax Cryobank. Op een bepaald moment wou elke vrouw daar een staal en dus een baby van, want "groot, blond en blauwogig" – maar vooral toch omdat de enige liefde in zijn leven zijn mama was.

Naast die marktfenomenen zijn er toch ook een aantal niet te verwaarlozen biologische fenomenen die het reële statuut van de vader als spermatozoïdeproducent aan het uithollen zijn.

Vooreerst zouden de spermakwaliteit (zaadcelconcentratie) en dus ook de vruchtbaarheid van de man (aantal kinderen) angstwekkend snel aan het achteruitboeren zijn. Mannen zouden zich tegen 2050 niet meer zelfstandig kunnen voortplanten. Boosdoeners zouden de om zich heen grijpende milieuverontreiniging zijn, met hormoonverstoorders in plastic, maar ook verslavingen, zoals roken, alcohol, junkfood. En dus roepen ecologische partijen op tot actie om de reële, tot zijn sperma gereduceerde vader te beschermen.

Ander belangrijk fenomeen, zeg maar probleem, in verband met de reële vader als spermaproducent, is dat de wetenschap heden met een aan zekerheid grenzende waarschijnlijkheid kan zeggen uit welk sperma een kind voortkomt. De reële *pater* is zo goed als *certus* geworden. Op dit punt voelt de wetenschap zich zelfs zekerder dan de moeder. En heeft ze ook geen last van de neiging van de moeder om ook voor zichzelf de reële vader *incertus* te maken. Probleem is echter dat ook dit wetenschappelijk gegeven weer tot massafenomenen aanleiding geeft – in dit geval een quasi hysterische queeste naar de reële vader, of de vader die zijn sperma leende. Spermabanken én adoptiebureau's, overspelige koningen én overrijverige gynaecologen, allemaal worden ze heden belegerd door kinderen die de identiteit van hun biologische vader willen te weten komen – een vader die ze dan, indien gevonden, meestal even van kop tot teen monteren om die dan definitief achter zich te kunnen laten. De wet stapt daar eerder schoorvoetend in mee. Ook historische figuren ontsnappen niet aan die hysterische queeste. Het laatste geval is Ludwig van Beethoven. DNA-onderzoek wees onlangs uit dat hij biologisch gezien geen echte van Beethoven is: ergens in de vorige generaties moet een moeder een scheve schaats gereden hebben. Welke moeder? Het zou misschien om die van Ludwig van Beethoven zelve gaan, net als bij Lars von Trier ... In elk geval: het hek is van de dam. In principe zouden we nu allemaal de wetenschap kunnen vragen om even te checken wie onze reële vader is. Want inderdaad, wie heeft zich nooit afgevraagd of "mijn vader eigenlijk wel mijn echte vader is"? Zo goed als iedereen heeft wel eens het idee gehad van 'geadopteerd' te zijn, een koningskind of het kind van de postbode te zijn – of van de gynaecoloog.

Heel wat actuele fenomenen getuigen ook van het verval van de reële vader als man die via zijn 'superpenis' de vrouw in de moeder bezit én bevredigt. Bijvoorbeeld het biologisch gegeven dat de penis alsmaar kleiner wordt, en zelfs op het punt om geresorbeerd te worden lijkt te staan. Daarmee samenhangend zou ook de mannelijke potentie inzakken, of toch minstens de op de penisgrootte gebaseerde zelfzekerheid van de modale man. Voeg daar ook nog eens de confrontatie met de alsmaar groter wordende én fallische allures aannemende borsten van de jongedames van vandaag aan toe – misschien leuk, voor een man, om daar op een plat scherm naar te zitten staren, en eventueel te masturberen, maar niet om zich daarmee in de realiteit, met dat verschrompelend pietje, te meten. In

elk geval: kleinere penis, grotere borsten: het komt de mannelijke potentie op geen enkel vlak ten goede.

Laat ons echter eerlijk zijn. De impotentie van de man tegenover de vrouw is inherent. De potentie van de man, van zijn penis, is nooit echt om over naar huis te schrijven geweest. Een van de grote verdiensten van de vrouwenemancipatie klassieke stijl is dan ook dat eindelijk van de daken is geschreeuwd geworden wat altijd al hét slaapkamergeheim bij uitstek was geweest – dat een man een vrouw nooit ofte nimmer volledig kan bevredigen, met die penis van hem. Met Reve's ode aan God: "Hoezeer schiet ik tekort: Gij hebt uw lichtjaar, ik mijn centimeter". Feit is dat een vrouw veel beter zichzelf kan bevredigen dan dat ze door een man bevredigd wordt. En dat zelfs, of liefst zelfs, zonder enige vorm van penetratie. De penis van de man moet het inderdaad afleggen tegen het kleine broertje of de 'meidenpiemel' die de clitoris is. Maar ook tegen hoogst onfallisch op die clitoris inwerkende *tools* – van de van massagetoestel tot sextoy vervelde *Magic Wand* van Hitachi, waarmee de feministes in de jaren zeventig van vorige eeuw onder de deskundige leiding van kunstenares en *sexeducator* Betty Dodson collectief leerden masturberen, tot de op Duitse *state-of-the-art* luchtdruktechnologie gebaseerde vacuümpomp, waarmee de *Womanizer* vrouwen een orgasme belooft "dat je nog nooit eerder hebt ervaren".

de imaginaire vader

De imaginaire vader is de vader waar een kind naar opziet. Dat is de vader als ideaal, als navolgenswaard voorbeeld, waarmee een kind zich graag wil identificeren. Anderzijds is de imaginaire vader ook de vader die kan straffen en waartegen een kind dus opziet, waar het schrik van moet hebben. Die idealisering en schrik zijn gebaseerd op fantasieën over de vader. Vanwaar die fantasieën komen, of die misschien niet gevoed worden door in onze cultuur ingebakken fantasieën, dat doet hier nu even niet terzake.

Het bijzonderste is dat de vader in die fantasieën een almacht toegedicht krijgt – een almacht die pas problematisch wordt vanaf het moment dat die een seksuele kleur krijgt, vanaf het moment dus dat de vader die almacht gebruikt voor zijn genot én van die almacht geniet. De imaginaire vader neemt dan typisch de vorm aan van "de man die alle vrouwen heeft, de man die van alle vrouwen geniet". Hij heeft dus niet alleen de moeder, die heeft de reële vader met zijn penis, maar hij heeft alle vrouwen, inclusief de moeder die dus "niet gezegend is boven alle vrouwen". Sterker nog: de imaginaire vader is uiteindelijk de man die iedereen als vrouw behandelt, dus ook alle andere mannen én alle kinderen. Kortom: de imaginaire vader is De Enige Echte Man. Dat is wat Freud met zijn mythe van de oervader probeert te vatten.

problemen met de imaginaire vader vandaag

Ook die ideale, almachtige imaginaire vader vertoont vandaag een aantal problemen, waardoor we kunnen zeggen dat ook die kant van de vader aan het verbrokkelen is. Daarvan getuigen biologische, socio-economische en zelfs politieke fenomenen.

Mensen leven langer. Vrouwen leven statistisch gezien niet alleen langer dan mannen en vaders, maar dat lijken ze vaak ook een stuk beter te verteren, zowel fysiek als psychisch. Je zou kunnen zeggen dat ze waardiger ouder worden. Ouder wordende mannen, en dus ook vaders, vallen vaker door de mand. Vroeger, toen we nog niet zo lang leefden, sneefden de vaders vaak al in de fleur van hun leven, tijdens de uitoefening van hun functie. Nu kunnen we de werkeloze vader als het ware *live* zijn vervaldatum zien overschrijden. Hoe almachtiger we de imaginaire vader waanden, hoe pijnlijker we diens fysieke en daarmee gepaarde gaande psychische instorting beleven. En hoe meer we daar misschien ook ergens van genieten ...

Een overtuigende illustratie van het verval van de almachtige imaginaire vader is Florian Zellers toneelstuk “Le Père” (2012) – dat het scenario vormt van de met een Oscar voor beste scenario bekroonde film “The Father” (2021), met Anthony Hopkins en Olivia Colman.

Voor Anne is haar vader altijd een onbetwiste autoriteit geweest: “*Il me faisait peur quand j’étais petite. Si tu savais. Il avait beaucoup d’autorité*” (Je moest es weten hoe bang ik van hem was, toen ik klein was).

Op het moment dat die vader dement begint te worden, neemt ze hem bij haar in huis. Het stuk laat de toeschouwer op overtuigende wijze meebeleven hoe de almachtige imaginaire vader daar langzaam verbouwt: in een decor dat leger en leger wordt, lopen tijd, ruimte en personages in elkaar over en hij spreekt als een plaat die doordraait. In reactie daarop probeert hij op alsmat autoritairder wijze zijn greep op de realiteit te herwinnen. In de schaarse momenten dat het hem begint te dagen dat dit niet lukt, schiet hij in paniek. Enerzijds wordt hij bijvoorbeeld bang om klappen te krijgen van de vriend van zijn dochter, die zijn ergernis over de terreur van de vader tegenover de dochter niet meer kan verbergen. De vader is niet meer De Enige Man. Anderzijds voelt hij zich quasi melancholisch ‘van hout worden’ en afsterven: “*je perds toutes mes feuilles* (ik verlies al mijn bladeren). En tenslotte roept hij in paniek op zijn moeder: “*je voudrais ma maman, je voudrais qu’elle vienne me chercher, je voudrais rentrer à la maison*” (ik wil mijn mama, ze moet me komen halen, ik wil naar huis). De dochter is kapot van medelijden: “*mon petit papa*” (mijn papaatje) – ongeloof en verdriet strijden om voorrang: “*je lui chante une berceuse et il s’endort. Ça me semble à peine croyable. Et triste. Profondément triste*” (ik zing een slaapliedje voor hem en hij dommelt in. Ik kan het nauwelijks geloven. Hoe triest, hoe inriest). Maar het pijnlijkste, het meest ontwrichtende voor haar beeld van de imaginaire almachtige vader is uiteraard het moment waarop zijn seksuele ellende, het inzakken van zijn potentie, zich even laat zien. Om de zoveelste nieuwe verpleegster te imponeren én weg te pesten, stelt de vader zich tegenover haar fallisch aan als *danseur de claquettes* (tapdanser): “*je vous ferai une petite démonstration*” (ik zal je es een demonstratietje geven). Waarop de verpleegster, die niet op haar mondje is gevallen, de vader meteen terugpakt, door hem er op een infantiel toontje aan te herinneren dat hij nog zijn favoriete *petite pillule bleue* (blauw pilletje) moet pakken – een onverbloemde verwijzing naar de erectiepill viagra – waarop de vader ontdaan reageert.

De almachtige imaginaire vader is niet alleen fysiek en psychisch aan het verbouwen. Daarnaast is er vandaag ook nog eens een georchestreerde campagne van morele ontmaskering van die vader aan de gang. Er is een tijd geweest dat men dacht dat de vader zo liefdevol was dat hij zijn almacht in principe alleen maar ten goede kon aanwenden. Heden weten we beter: wie alle macht heeft, is niet één en al liefde, die is één en al genot: die geniet van zijn almacht, en dus moet almacht altijd tot machtsmisbruik leiden. Op alle fronten.

Binnen de westerse cultuur zijn we vanaf de industriële tijden alert geworden voor het gevaar dat de vader zijn almacht in de schoot van zijn eigen gezinnetje wel eens seksueel zou kunnen misbruiken – niet alleen tegenover zijn vrouw, maar ook tegenover zijn kinderen. Er is lang getracht om op dit punt, onder andere via de psychoanalyse, *Dichtung* en *Wahrheit* van elkaar te scheiden. Die tijd lijkt alweer voorbij. Vandaag wordt de vader door een beweging als #metoo overal waar hij aan de macht is sowieso als seksueel misbruiker van alle vrouwen ontmaskerd. En het moet gezegd dat dit helaas nooit veel moeite kost.

De almachtige imaginaire vader, die onveranderlijk hetero qua object én cis qua identiteit is, wordt vandaag ook nog eens door woke als de koloniale onderdrukker én uitbuiters van alle niet westerse culturen weg gezet. En ook hier weer: woke heeft helaas meer dan één punt.

Tenslotte nog even wijzen op een opvallend politiek fenomeen, dat tekenend is voor het verval van de almachtige imaginaire vader.

De enige vaderfiguren die zich vandaag nog als dusdanig in de politiek profileren, ontpoppen zich allemaal tot een lachwekkend soort schertsfiguren. Toch in de westerse politiek. Populistische politici spelen nog altijd de almachtige imaginaire vader, maar dan als een soort *Marvel Super Heroes* met heel

speciale *superpowers*, genre *Intangibility*, *Illusion Manipulation*, *Extra-Dimensional Energy Manipulation*, *J'en Passe et Des Meilleures*. Vaak tekenen hun *superpowers* hen ook fysiek – en om een of andere duistere reden is dat altijd ter hoogte van hun haar: ze hebben bijvoorbeeld een platinablond kuif die ze als een huik naar de wind kunnen hangen; of een gitzwarte haarlijn die over het oranje verbrande strand van hun voorhoofd ebdt en vloedt.

Zoals bekend krijgt dit soort karikaturen van de karikatuur die de almachtige imaginaire vader op zich al is, in de huidige politiek stevig de wind van voren vanwege wat ik maar maar fallische zonen&dochters zal noemen. Jongens en meisjes die er staan. De kwajongens in witte t-shirts en baskets, de zelfwuste dames in modieus mantelpak en dito stiletto's. Die staan er inderdaad, en hoe! Tot ze het niet meer kunnen *hardern*, en quasi instorten. *Burn-out*, want ondank is 's werelds loon en uiteindelijk hebben ze het toch ook *nicht geschafft*. "Wij zijn ook maar mensen", zeggen ze van. Daar is iedereen het meteen roerend over eens. En dus mogen ze een nieuwe uitdaging aangaan – in het bedrijfsleven, waar ze meestal uit kwamen. Dat vinden wij dan een voorbeeld voor de jeugd. In de tijd van de echte imaginaire vader was dat natuurlijk wel even anders. Er staan en even later, nog altijd onder groot applaus, afgaan, daar was toen geen sprake van. Toen werd de vader nog geïdentificeerd met zijn almacht: stoppen met de politiek werd als hoogverraad beschouwd en kwam hem op een openbare executie te staan.

de symbolische vader

De derde dimense van de vader is de symbolische. De symbolische vader is de vader die naar iets anders dan zichzelf verwijst, iets anders dus dan zijn eigen genot (reële vader) of het beeld dat we van hem hebben (imaginaire vader). Hij vertegenwoordigt iets anders dan zichzelf.

Voor wat die symbolische vader vertegenwoordigt, zijn er twee historische bronnen. De symbolische vader is inderdaad een vader met een geschiedenis, een verleden. Ik zou kunnen zeggen dat de reële vader de vader in het heden is en de imaginaire die van een utopische toekomst (want hij is er nooit echt geweest).

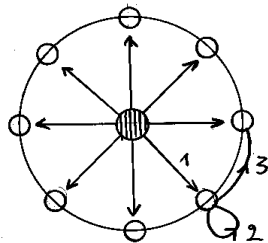
Een eerste historische bron van de symbolische vader is de Romeinse *pater familias* – dat is de vader van De Wet voor iedereen. In het oude Rome had de *pater familias* of familievader inderdaad wettelijk alle macht over de uitgebreide familie én de eigendommen ervan, waaronder ook de slaven.

Hedendaagse afgezwakte versies van die *pater familias* zijn de *bonus pater familias* of 'goede huisvader' van het burgerlijk recht en de 'wettelijke of juridische vader' die het kind erkent.

Tot voor kort vormde die 'goede huisvader' nog het eigenlijke uitgangspunt van het burgerlijk recht. Iedereen wordt verondersteld de wet te kennen (*nemo censetur ignorare legem*), die op hem van toepassing is in de omstandigheden waarin hij zich bevindt. In de praktijk is dat natuurlijk onbegonnen werk en dus wordt men verondersteld te allen tijde te handelen als een 'goede huisvader' – dat is een voorzichtig en redelijk persoon die alles doet wat nodig is om voorzienbare schade te voorkomen. Elke burger moet zich dus met die 'goede huisvader' identificeren, zich zoals hem gedragen. En dan komt het wel goed. Dan houdt iedereen zich wel in grote lijnen aan de wet.

Een tweede hedendaagse afgezwakte versie van de Romeinse *pater familias* is de wettelijke of juridische vader. Dat is de vader die het kind erkent, en als het ware adopteert, door dat kind zijn naam te geven. We kunnen zeggen dat dit eigenlijk het 'normale' geval is, en dat dus iedereen die de naam van zijn wettelijke of juridische vader draagt, daardoor eigenlijk symbolisch geadopteerd is geworden. Cruciaal aan de naam van de wettelijke vader is dat die het incestverbod symboliseert, zowel naar het kind als naar de moeder toe. Doordat het kind niet de naam van de moeder krijgt (incestverbod tussen moeder en kind), krijgt het ook niet de naam van de vader van de moeder (incestverbod tussen de moeder en haar vader). Het incestverbod betekent inderdaad dat het kind van een vrouw de naam van een andere man dan haar eigen vader moet krijgen.

Een tweede historische bron van de symbolische vader zoals we die vandaag kennen, is uiteraard de Christelijke God-de-Vader. Dat is de vader van De Liefde voor iedereen. Het moet als een donderslag bij heldere hemel geklonken hebben, toen een timmermanszoon uit Galilea plots *out of the blue* naar God verwees als zijn vader (*Abba*). Die goddelijke vader zou zijn geliefde zoon mens hebben laten worden, zodat alle mensen die zoon zouden kunnen navolgen en zo zouden kunnen delen in de liefde van de vader tot de zoon. God-de-Vader-die-iedereen-even-graag-als-zijn-eigen-zoon-ziet, die Christelijke God dus, vormt het beginpunt van een soort liefdes/loop (zie schema hieronder). Doordat de vader mij even graag als alle anderen ziet (tijd1), kan ik mijzelf graag zien (tijd2) – dat is wat Freud als ‘narcisme’ heeft geconceptualiseerd. En doordat ik mijzelf graag zie (tijd2), kan ik alle anderen even graag zien als mijzelf, ook mijn vijanden (tijd3) – dat is wat het Christendom als ‘naasteliefde’ promoot. Toch ook nog even benadrukken dat die christelijke God-de-Vader als god van Liefde echt wel een aparte vorm van monotheïsme is. De Joodse Jahweh is niet zo een liefdevolle vader, maar van de orde van het ‘zijn’ (‘Ik ben die ben’, zijn essentie is zijn existentie). Als JHWH al een gezicht krijgt, is het dat van een Heer: de Heer der heerscharen (legers), die zijn uitverkoren volk bevrijdde én de Strengere doch rechtvaardige Heer die verbonden met dat volk sluit, waaraan dat zich moet houden, anders komt de donderberggod in hem weer op de proppen. En ook de islamitische Allah is geen liefdevolle vader, maar van de orde van de met niets vergelijkbare, enige ‘Één’. Daar moet ieder mens zich aan onderwerpen.

De Romeinse Goede Huisvader van De Wet voor Iedereen én de Christelijke God-de-Vader van De Liefde voor Iedereen vormen nu inderdaad het tweecomponentenfundament van wat we vandaag de symbolische vader kunnen noemen. In de psychoanalyse wordt die symbolische vader dan ook, in navolging van Lacan halverwege de jaren vijftig van vorige eeuw, met een term die zowel juridische als religieuze connotaties heeft, als de Naam-des-Vaders (*Nom-du-Père*) aangeduid. Volgens Lacan is het dankzij de verhouding tot die Naam-des-Vaders dat een mens tot een leefbare, zeg maar neurotische verhouding met de wet én dito liefdesleven komt. En dat dankzij de ‘bemiddeling’ van de moeder. De symbolische vader of de Naam-des-Vaders is inderdaad de vader waar de moeder in haar spreken tegenover het kind naar verwijst. Dat is de vader die door de moeder in haar discours erkend wordt als vertegenwoordiger van De Wet én De Liefde voor Iedereen. Wet én Liefde die dus uitstijgen boven de willekeurige wet die moeder voor haar eigen kind belichaamt én de liefde waarmee ze dat overspoelt. De moeder is dus ook zelf onderworpen aan de Andere Wet én de Andere Liefde, die door de vader vertegenwoordigd worden. Cruciaal in die verwijzing van de moeder naar de vader is dat vader daarbij inderdaad niet fysiek aanwezig hoeft te zijn. De moeder verwijst in principe naar de afwezige vader, die zelfs een dode vader kan zijn, of een vader die het kind nooit heeft gekend. Door de manier waarop de moeder naar die symbolische vader verwijst, wordt hij door het kind geliefd, identificeert dit zich ermee en internaliseert het iets als De Wet én De Liefde voor iedereen.

problemen met de symbolische vader vandaag

Ook die symbolische vader is heden in verval. De vader wordt alsmaar minder erkend als uitgangspunt van De Wet & De Liefde voor Iedereen.

In het Belgische Burgerlijk Wetboek werd de 'goede huisvader' in 2021 vervangen door de notie van 'voorzichtig en redelijk persoon' – een notie die daar sowieso al een tijdlang de invulling van vormde. En dat nadat de uitdrukking *en bon père de famille* in de Franse *Code Civil*, waarop de Belgische Wet grotendeels gebaseerd is, al in 2014 was vervangen door het woord *raisonnablement*. In zijn onderwerping aan de wet moet de burger zich niet meer met de vader identificeren, de aanduiding van die burger moet op dat punt 'genderneutraal' zijn.

Over genderneutraal gesproken. Als ik goed geïnformeerd ben, blijft een *Female-to-Male* trans die bevalt juridisch 'moeder', maar kan hij zich wel als 'vader' laten registreren als zijn partner van een kind bevalt, op voorwaarde dat die *Female-to-Male* transgender op dat moment al juridisch 'man' is. Indien niet, wordt hij 'meemoeder'. Een *Male-to-Female* trans die al als dusdanig geregistreerd is, en een kind verwekt, wordt 'meemoeder' en moet het kind dus adopteren, zoals in een lesbisch koppel. Blijft onduidelijk wat dat zal worden, op het moment dat een *Male-to-Female* trans zelf een kind kan baren. Maar het spannendste blijft natuurlijk de implicatie van de identificatie als non-binair of genderneutraal voor het wettelijk toewijzen van het vaderschap. Gaan we naar een veralgemeende genderneutrale registratie als 'ouder'?

Vraag is ook hoelang de vader als vertegenwoordiger van De Liefde voor Iedereen het nog zal weten te rekken, in een tijd waarin de Christelijke God veel van zijn pluimen aan het laten is.

In 1974 voorspelde Lacan dat de nieuwe vorm van onbehagen in de cultuur, doordat de wetenschap samen met het kapitalisme de wereld overspoelt met *gadgets* waarvan we moeten genieten, dat dus dat nieuwe, heden 'neoliberaal' genoemde onbehagen in de cultuur zou leiden tot een grote zucht naar zingeving. En dat religies zouden staan springen om daar een antwoord op te bieden. Lacan dacht daarbij in eerste instantie aan het katholicisme, met zijn in de Naam-des-Vaders verkondigde waarheden. Maar hij sloot niet uit dat ook allerlei andere religies met hun zingeving hun kans zouden wagen. Ondertussen hebben we de klimaatverandering wereldwijd vorm zien aannemen. Met als antwoord daarop onder andere het ontstaan van nieuwe vormen van wetenschap, de zogenaamde *Climate Sciences*. Die hebben een zeer serieuze kant, met nieuwe meetinstrumenten die toelaten om nieuwe data te verzamelen en nieuwe modellen die zouden moeten toelaten om te voorspellen. Maar bij sommige promotoren van die klimaatwetenschappen krijgen die toch ook een discreet religieus tintje. Dat lijkt bijvoorbeeld het inherente gevaar van het eveneens in 1974 door James Lovelock geïntroduceerde Gaia-principe: alle organismen en hun omgeving werken voortdurend op elkaar in, en vormen zo een zelfregulerend complex systeem dat leven op aarde mogelijk maakt. In sommige versies krijgt dat Gaia-principe inderdaad een pantheïstische, en zelfs polytheïstisch pantheïstisch vertaling: alles is levend, ook het anorganische, want bezielde door een eigen 'god'; alles heeft dus een intentie en een zin. Het merkwaardige is nu dat het katholicisme, dat voor Lacan in de jaren zeventig van vorige eeuw nog de gedoodverfde kandidaat was om het wetenschappelijk universum via de liefdevolle vader met zinvolle waarheden te onderbouwen, dat het katholicisme dus vandaag de dag de aarde enkel nog van de ondergang denkt te kunnen redden door zoete broodjes te bakken met dat onuitgegeven, ecologisch pantheïsme met al zijn kleine lokale godjes. Want dat is inderdaad de teneur van "Laudato Si", de encycieliek van paus Franciscus uit 2015, over "samen zorgen voor de aarde als ons gemeenschappelijk huis".

Als de Romeinse 'goede huisvader' van De Wet tot een 'voorzichtig en redelijk persoon' is ontgendered en de Christelijke God-de-Vader van De Liefde het niet meer zonder miljarden kaboutergoden kan

redden, dan moet dat uiteraard gevolgen hebben voor de symbolische vader waar de moeder in het spreken tegen haar kinderen naar kan verwijzen.

We zien inderdaad dat die Naam-des-Vaders in het discours van de moeder vandaag de dag best wat hulp van mindere goden lijkt te kunnen gebruiken. De moeder verwijst niet alleen naar die symbolische vader, maar ook naar voor de hand liggende plaatsvervangers ervan, zoals haar eigen vader, maar bijvoorbeeld ook naar therapeuten allerhande.

Anderzijds en misschien belangrijker als trend, is de verschuiving van de symbolische Naam-des-Vaders, de vader waarnaar de moeder verwijst als vertegenwoordiger van De Wet en De Liefde voor iedereen, naar een soort contractuele vader. Dat is een vader wiens functie vooraf door deskundigen geanalyseerd en in een functiebeschrijving is gegoten geworden, een vader waarvan de rechten en plichten zijn vastgelegd. Om die functie in te vullen, voor de tijd dat dit nodig is, moet dan alleen nog een kandidaat vader met het geschikte profiel gezocht worden. Blijkt bij een periodieke evaluatie dat die vader zijn job niet aankan, dan moet hij bijgeschoold worden. Pleegt hij contractbreuk, dan wordt hij op staande voet ontslagen. De contractuele vader is dus de vader die tot zijn sociale functie of zijn sociaal nut is gereduceerd.

HET VERVAL VAN DE VADER

Even proberen samen te vatten wat het zogenaamde verval van de vader in deze tijd nu eigenlijk behelst.

Vroeger was 'vader zijn' een soort standaard *format* met drie dubbele kanten dimensies – waar een man maar in te stappen had, of zich maar aan te passen had. Als reële vader was hij de onbetwiste alleenbezitter van de penis en had hij het monopolie op de spermaproductie. Als imaginaire vader was elke vader De Enige Man en moest hij in feite niets doen om als ideaal bewonderd en als straffer gevreesd te worden. En als symbolische vader kon hij de grootste lul of het goorste uitschot zijn, de moeder bevestigde hem en haar kinderen sowieso in de illusie dat hij de vertegenwoordiger van De Wet én belichaming van De Liefde voor Iedereen was.

De problemen die ik hierboven aanstipte, in verband met zowel de reële, de imaginaire als de symbolische vader, maken dat de standaard *format* is aangetast en ter discussie staat – en dat het dus niet meer zo evident is om die reële, imaginaire en symbolische vader in één persoon, in één man te verknopen.

OORZAKEN VAN HET VERVAL VAN DE VADER

Ik kan hier niet dieper ingaan op de oorzaken van het verval van de vader. Maar dat heeft ongetwijfeld te maken met het feit dat de vader vanaf een bepaald moment overklast is geworden door vooreerst een nieuw type object, het zogenaamde *gadget*, en vervolgens ook door een nieuw type weten, de zogenaamde *Artificial Intelligence*. Van een wereld en een genot die door de vader geregeerd werden naar een wereld en een genot die door *gadgets* en *Artificial Intelligence* beheerst worden.

Gadgets zijn het soort dingen die de wetenschap sedert het begin van de postmoderne tijden (grosso modo na Wereldoorlog II) alsnog sneller uitvindt (paradigma is de televisie), en waarmee om te beginnen niemand weet wat aan te vangen. Behalve ervan genieten. Inderdaad, eenmaal het neokapitalisme die dingen op de markt heeft gegooid, blijken consumenten én overheden bijzonder creatief om daardoor nieuwe gewoontes, zeg maar verslavingen, te ontwikkelen en veroorzaken die dingen dan ook een revolutie in de geglobaliseerde wereld.

Maar dat heeft een keerzijde. We genieten zodanig van die *gadgets* dat we er ons angstig bij gaan voelen. En dat de wereld dreigt om aan de overproductie van die *gadgets* tenonder te gaan.

Artificial Intelligence of AI is een type weten dat gebaseerd is op de zogenaamde *Big Data*, dat zijn alle digitale info of sporen die het gedrag van mens sedert het begin van het digitale tijdperk (grosso modo 1995) voortdurend achterlaat. Via geprogrammeerde procedures, algoritmen genoemd, kan AI die *Big Data* razensnel verwerken, en daar besluiten uit trekken of van daaruit op vragen antwoorden. Sommige vormen van AI ontwikkelen ook zelf nieuwe algoritmes of procedures voor verwerking van die *Big Data*. AI biedt onvermoede mogelijkheden.

Maar stelt toch ook een aantal oerklassieke problemen. Bijvoorbeeld het politieke probleem van het versterken van structurele vooroordelen of *biasses*, doordat de algoritmes sociaal-historische vooroordelen braafjes overnemen. En ook het eind van de bestaande wereld komt meteen weer in zicht. 2045: volgens AI-goeroe Kurzweil zou dat the *point of no return* van de zogenaamde *technological singularity* zijn. Dat is het moment waarop de exponentieel toenemende snelheid en capaciteiten van AI zo groot zullen zijn geworden dat AI veel meer invloed op mens en maatschappij zal hebben dan die mens ooit kan hebben. Moeilijk in te schatten of dat mens en maatschappij ten goede zal komen. Of dat het einde van mens en maatschappij zal betekenen of niet. Kurzweil deed zijn voorspelling in 2005, dus lang, heel lang voordat de plotse explosieve ontwikkeling en vooral popularisering van chatbot GPT of *Generative Pre-trained Transformer* in maart 2023 leidde tot een oproep om trainingen van AI's die sterker zijn dan GPT-4 gedurende zes maanden te pauzeren ...

Onze vraag, vanuit de psychoanalyse, is echter hoe het nieuw type weten van *chatbots* ons in ons genot raakt? Op dit moment is dat nog moeilijk te zeggen. De publieke opwindings is in elk geval ongezien groot: eindelijk kan ieder mens een wetenschappelijke tekst schrijven zonder wetenschapper te zijn, een Van Gogh maken zonder Van Gogh te zijn, seks ervaren met om het even wie, alle talen lezen en overal ter wereld zijn, etcaetera. In de kliniek blijken, dat is mijn ervaring, *chatbots* in elk geval zeer makkelijk psychosen te kunnen uitlokken: in de mate dat alles wat ze van een *chatbot* terugkrijgen gebaseerd is op een of andere 'wilde' combinatie van al wat ze zelf hebben ingevoerd, kunnen psychotici zich in hun verleden en toekomst door die *chatbot* veel beter begrepen voelen dan door om het even welke altijd vergeetachtige mens. Het zou interessant zijn om te onderzoeken in welke mate de zeer frequente *hallucinations* of *delusions* van de *chatbot* een psychoticus kunnen ontslaan van zelf een waan te moeten construeren. Al te vaak blijkt een antwoord van een chatbot inderdaad niet gebaseerd te zijn op daarin ingevoerde gegevens, zonder dat die *chatbot* 'beseft' dat hij dat antwoord 'verzonnen' heeft. Een kritisch geval is een chatbot die van zichzelf 'vergeet' dat hij een *chatbot* is en domweg zegt mens te zijn.

GEVOLGEN VAN VAN HET VERVAL VAN DE VADER

Het verval van de vader heeft verstrekkende gevolgen voor mens en samenleving – waarbij echter vaak onduidelijk blijft of het daarbij om gevolgen dan wel om oorzaken gaat. Ik wees al even op het nieuwe religieuze verbond tussen God-de-Vader en het pantheïsme, op de politieke strijd tussen vaderlijke schertsfiguren en fallische zonen&dochters als *super heroes* met elk hun specifieke *super powers*, op het *woke* herschrijven of zelfs *cancelen* van de geschiedenis, op de impact van wetenschap én *Big Data* op de geglobaliseerde economie, en op het *#metoo* fenomeen dat vooral de ‘vaders’ in de amusementsindustrie viseert. Daar ga ik nu niet verder op in.

Maar ik richt mijn aandacht op de gevolgen van het verval van de vader voor de culturele institutie waarmee de psychoanalyse in de kliniek altijd op de meest intieme wijze te maken heeft – en dat is de verhouding tussen de geslachten. Niet zozeer de verhouding tussen mensen, maar tussen mensen voor zover die zich altijd moeten verhouden tegenover het man of vrouw zijn, van zichzelf én de ander. Met Freud en Lacan onderscheidt de psychoanalyse drie vormen van verhouding tussen de geslachten, drie vormen van seksuele verhouding: het verlangen (*désir*), het genot (*jouissance*) en de liefde (*amour*). Door het verval van de vader zijn die alledrie ergens ontregeld geraakt. Maar misschien moeten we zeggen dat de inherente problemen met verlangen, genot en liefde voorheen door de verhouding met de vader in zijn reële, imaginaire en symbolische gedaante waren afgedekt en dat die nu, met het verval van de vader, bloot zijn komen te liggen. We kunnen het gemis van het verlangen niet meer verdragen: we geloven niet meer in vervulling van dat verlangen in een of ander later later later, maar zuchten naar telkens iets nieuws nu nu nu. Het genot blijkt in allerlei partiële vormen verkaveld te geraken: het fallisch genot is niet meer de gouden standaard, maar edereen zit in het hoekje van de eigen *safe space* samen met zijn gelijken te genieten genieten genieten. En we zijn meer dan ooit op zoek naar *le nouvel amour* (Rimbaud): we zijn het geloof in De Eeuwige Exclusieve Liefde verloren en zoeken zoeken zoeken naar nieuwe organisatievormen van de liefde waarin we ons niet langer compleet van de ander afhankelijk zouden maken.

Wat mij betreft het meest opvallende klinische fenomeen nu de problemen met het verlangen, het genot en de liefde tussen de geslachten niet langer door de vader ‘opgelost’ worden, is een soort oncontroleerbare opflakking van de jaloezie. In wat volgt zal ik kort drie hedendaagse vormen van jaloezie (er zijn er meer!) de revue laten passeren. Het burgerlijk te noemen drama van de jaloezie van de in de steek gelaten moeder tegenover haar schoondochter, dat is de vrouw die seksueel geniet van haar zoon. De typisch vrouwelijke, politiek correct te noemen ‘sublimering’ van de jaloezie van de polyamoriste tegenover de zogenaamde *metamour*; dat is de seksuele partner van de eigen partner. En de typisch mannelijke, tot terroristische *passage à l’acte* leidende jaloezie van de *incel* tegenover tegenover alles en iedereen die geniet van zijn *inconceivably private White Goddess*. Alle drie lijken ze gevolg van het verval van de vader. En alle drie blijken ze bij nader toezien een duister oedipaal kantje te hebben.

oedipale of objectale jaloezie ??

- Tijd1: modern tijd
Oedipale jaloezie Freud
- Tijd2: postmoderne tijd
Objectale jaloezie Lacan cf. jalouissance XX, 91 (afgunst, nijd = envy, invidia)
 - pure haat tov het zijn
haine solide s'adresse à l'être même de quelqu'un / l'être provoque la haine
cf. équivoque: « il hait » et « il est »
 - Aristote
l'être = ce par quoi les êtres moins êtres participent au plus haut des êtres
(pijn door het geluk van anderen)
 - tradition juive
le moins parfait = radicalement imparfait > obéir au doigt et à l'œil à Jahvé > l'être-
haïr=le trahir à l'occasion
 - Saint Thomas
réintroduire ça dans une tradition chrétienne
 - Haine jalouse tov prochain die Ding=a heeft en dus a is ? (invidia)
cf. St Augustin ziet kind pâler d'observer, suspendu à la tétine, conlactaneum suum.
 - Verhouding tot prochain en tot a
 - prochain que Freud se refuse à aimer au-delà de certaines limites
 - jouissance substitutive première
désir=métonymie inscrit d'une demande à l'Autre de ce noyau=Ding
 - prochain heeft a
 - a = semblant d'être > on en reste à la haine jalouse (niet pure haine) =
jalouissance
 - a hebben = a zijn a ? agalma van moeder ? cf. Bedeutung phallus
- Tijd 3 : hypermoderne tijd (internet!!)
terugkeer oedipale jaloezie – terugkeer in het reële??

**burgerlijk te noemen drama van de jaloezie van de in de steek gelaten moeder
tegenover haar schoondochter, dat is de vrouw die seksueel geniet van haar zoon**

Ik verwees al naar “Le Père” van Florian Zeller, als een encensering van het verval van de almachtige imaginaire vader op het moment dat hij dement wordt. Het stuk maakt deel uit van een trilogie, die eigenlijk rond de dochter Anne is opgebouwd. In “Le Père” (2012) zorgt Anne voor haar dement wordende vader. Vervolgens zien we hoe Anne na de dood van die vader, in “La Mère” (2010), inderdaad compleet verteerd wordt door een uitslaande seksuele jaloezie tegenover het liefje van haar zoon. Een zoon die in “Le fils” (2018) zelfmoord zal plegen. Voor alle duidelijkheid: Zeller schreef eerst “La Mère” (2010) en dan pas “Le Père” (2012), als een soort uitleg, of toch situering, voor Anne’s seksuele fixatie op haar zoon en haar seksuele jaloezie tegenover haar schoondochter.

Na de dood van haar vader kreeg Anne een dochter en een zoon met de vriend waarmee ze al samenwoonde toen ze haar dement wordende vader bij zich in huis nam. Vriend die haar toen onder druk zette om haar vader in een instelling te plaatsen, en de vader geregeld op zijn plaats zette. Bij de aanvang van “La Mère” zijn dochter en zoon net het huis uit. En blijkt Anne een ‘ziekeltje’, door alcoholmisbruik gevoede seksuele jaloezie ontwikkeld te hebben – een jaloezie die zich eerst tegenover haar man uit, maar die uiteindelijk rond hun zoon gefixeerd blijkt te zijn.

Ze wil haar man dood, omdat hij, als hij weg moet voor zijn werk, allerlei *petites salopes dans des chambres d’hôtel* neukt. In die man ziet zij het verval van haar almachtig imaginaire vader doorschemeren: voor hun zoon is haar man, zegt zij, altijd een *père misérable* geweest, een *contre-exemple*.

Onder die negatief en algemeen te noemen seksuele jaloezie rond haar man blijkt uiteindelijk een positieve en gefocuste jaloezie rond haar zoon schuil te gaan. Sinds die een liefje heeft, hoort ze zo goed als niets meer van hem. Daarop ontwikkelt ze de waan dat ze hem moet beschermen tegen de seksuele verleiding die van dat liefje uitgaat. In haar waan kleedt ze zich sexier dan dat liefje om met haar zoon uit te gaan, vertelt ze haar zoon dat zijn liefje hem seksueel bedrogen heeft en daarvan meer genoten heeft dan met hem, wijst ze zijn liefje de deur wanneer haar zoon na een ruzie met haar even thuis komt uitblazen.

In die alcholisch gevoede seksuele jaloezie getuigt ze, suggereert Zeller in dit stuk, van een soort identicatie met de almachtige imaginaire vader in zijn verval. Ze is even verward als de vader in het eerste stuk, ook voor haar lopen tijd, ruimte en personages in elkaar over, ook bij haar ‘draait de plaat ergens door’. Ze roept “Ik wil mijn zoon!” zoals haar vader riep “Ik wil mijn mama!”. Ze doet een zelfmoordpoging met de *petites pillules bleues* – die in het geval van haar vader voor de potentiepij stonden en in haar geval voor slaappillen. En net als haar vader ontwaakt ze daarop in een ziekenhuisbed in de living, met identiek dezelfde uitroep “Maar wie heeft dat bed hier gezet?!”

**typisch vrouwelijke, politiek correct te noemen ‘sublimering’ van de jaloezie van de polyamorist
tegenover de zogenaamde *metamour*; dat is de seksuele partner van de eigen partner=*amour***

Polyamorie is, woordenboekdefinitie, het onderhouden van seksueel geconsumeerde liefdesrelaties met verschillende personen, met *full knowledge and consent* van alle betrokkenen. In de praktijk kan dat er op neer komen dat de rechten en plichten van alle betrokkenen contractueel vastgelegd worden. En blijkt dat vooral een vrouwenzaak te zijn – meestal geraken mannen daarin slechts via vrouwen zijdelings en tijdelijk betrokken.

Hét punt van die polyamorie is dat ze pretendeert de seksuele jaloezie in haar tegendeel te kunnen omkeren: “Ik ben niet alleen gelukkig, maar overgelukkig, sommigen hebben het zelfs over euforie of gelukzaligheid, als mijn partner seksueel gelukkig is met of door een ander”.

Dat zou echt wel een cultureel evenement van belang zijn, mocht het inderdaad lukken om de jaloezie in on-jaloezie te keren. Die seksuele on-jaloezie, als ik dat zo mag zeggen, is inderdaad een onbestaand gevoel in geschiedenis van de liefde. De Westerse filosofie kent geen tegenhanger van jaloezie, zelfs de alles in opposities persende Scholastiek slaagde er niet in om een tegenhanger van de jaloezie te construeren.

Het onuitspreekbaar genot van nieuwe gevoelens doet neologismen of nieuwe woorden uitvinden. Voor die euforische, gelukzalige seksuele on-jaloezie vond de polyamorie halverwege de jaren negentig van de vorige eeuw haar sleutelbetekenaar *compersion* uit. Dat zou een verdichting zijn van enerzijds *compassion*, empathie of inleving in het seksuele plezier van anderen, en *conversion*, waarbij onduidelijk blijft of het gaat om de omkering van het jaloeziegevoel, als een soort bekering, of om de opsplitsing van een pand in aparte wooneenheden. Hoe dat ook zij, het woord *compersion* zou voor het eerst zijn opgedoken in een commune, tijdens een soort *scrabble*-spel van vrouwen ondereen. Nieuw uitgevonden woorden zijn sowieso moeilijk vertaalbaar. Van Dale introduceerde in 2008 het rare 'jaliefgevoel', zonder dat daarbij of in de vertalende woordenboeken naar *compersion* wordt verwezen. Een neologisme komt echter nooit alleen, het moet altijd naar een ander neologisme verwijzen. In het geval van de polyamorie is dat *metamour*: de seksuele partner van de polyamorist is haar *amour* en de seksuele partner van die seksuele partner is dus haar *metamour*. Voor een polyamorist is de grootste blijk van liefde dat ze de metaliefde voorrang boven de liefde kan geven. Ik geniet ervan dat mijn lief seksueel van mijn metalief geniet.

Via die *compersion* en die *metamour* is de polyamorie kunnen uitgroeien tot, ook weer, een nieuwe *identity*. Een identiteit voor vooral toch vrouwen, die zich niet langer willen positioneren in verhouding tot de even rigide als onbetrouwbare fallische identiteit langs de kant van de man. Een identiteit die op hun eigen, Andere manier van genieten gebaseerd is. Het woord *compersion* fungeert dan ook als een soort wachtwoord voor de onfallische, on-jaloerse manier van genieten van het genot dat mijn lief met mijn metalief beleeft, in die zin dat een echte polyamorist het woord *compersion* in elk nieuw gezelschap zo snel mogelijk zal laten vallen, kwestie van te polsen of er gelijkgestemden aanwezig zijn.

Met medewerking van de vele psychologes die graag even van de polyamorie proeven, is er ook een soort psychologie van de *compersion* als gezonde seksuele non-jaloezie ontwikkeld geworden.

Seksuele jaloezie zou altijd pathologisch zijn, want getuigende van een seksueel minderwaardigheidsgevoel tegenover de eigen partner. Hierbij wordt duidelijk de fallische man gevisieerd, die maar al te goed beseft dat zijn penis het op weg naar het vrouwelijk genot altijd zal laten afweten. Wie zich seksueel minderwaardig voelt tegenover zijn partner, en dat is dus elke man tegenover een vrouw, zal zichzelf beginnen vergelijken met een ander die "zoveel beter in bed is", en moet daar dan wel jaloers op worden. Davies van de polyamorie daartegenover is: *own your feelings!* Het is niet een ander die maakt dat jij je minderwaardig en dus jaloers moet voelen. Dat zijn enkel en alleen maar je eigen op niets gebaseerde gevoelens! Wie zich niet seksueel minderwaardig tegenover zijn *amour* voelt, zal ook niet jaloers worden tegenover om het even welke *metamour*, hoe potent ook. Integendeel: die heeft daar het fundamenteel gezonde on-jaloerse gevoel van de *compersion* tegenover. Het is gewoon fantastisch dat mijn *amour* het met mijn *metamour* seksueel zo goed heeft.

Haar oedipaal, incestueus kantje verraadt de *compersion* heel even in de standaarduitleg die men polyaoureuze ouders aanraadt om aan hun kinderen te geven als die zich vragen zouden beginnen stellen bij het gegeven dat een van hun ouders een andere partner heeft. Polyamoureuze ouders verklappen vooreerst dat ze zich daarbij totaal niet jaloers voelen, maar integendeel een euforisch gevoel van gelukzaligheid ervaren – en vervolgens vergelijken ze dat met het gevoel waarvan ze zeggen dat ze dat later ook zullen ervaren als hun kinderen huwen, als ze hun kinderen seksueel gelukkig met hun partner zullen weten. Dit soort uitleg is in verschillende opzichten problematisch. Die ouders getuigen nu al dat ze misschien wel seksueel gelukkig zijn met hun partner, maar eigenlijk nog gelukkiger zullen zijn met het seksueel geluk van hun partner met een ander. Maar ze getuigen er vooral van dat ze zullen meegenieten van het seksueel plezier van hun kinderen. Vraag is inderdaad of

ouders hun kinderen zo expliciet seksueel plezier met hun partner moeten gunnen, partner die op die manier een *metamour* van die ouders wordt ...

typisch mannelijke, tot terroristische *passage à l'acte* leidende jaloezie van de *incel* tegenover tegenover alles en iedereen die geniet van zijn *White Goddess*

Incel is de samentrekking van *Involuntarily Celibate*. Dat is een zelfidentificatie van een man die er op geen enkele manier aan twijfelt dat hij echt wel een man is – een man die als blank, of toch langs zijn blanke kant wil gezien worden. Die blanke cisman of dat *white male chauvinist pig* twijfelt er geen moment aan dat hij *as hetero as hell* is, dus op vrouwen valt – vrouwen die in de praktijk ook altijd blank blijken te moeten zijn.

Het basisprobleem van de *incel* is dat hij vanaf zijn eerste erectie meteen zeker weet dat hij nooit seks zal hebben met zo een *White Goddess*, hoewel hij daar vanuit zijn onbetwistbare blanke mannelijkheid wel degelijk *entitled to* is, recht op heeft. Hij weet: het zal er nooit van komen, én dat is de schuld van die vrouwen. Om redenen die de *incel* compleet onbegrijpelijk blijven, geven blanke vrouwen hun lichaam altijd aan een andere man. In dat verband verwijzen *incels* graag naar de pseudodarwinistische 80/20 mythe. Als we de natuur haar gang zouden laten gaan, zou 80% van vrouwen seksueel voor 20% van de mannen kiezen. De grens is Freuds mythe van de oervader: 100% van de vrouwen zou voor één mannetje kiezen. Gelukkig is er het patriarchaat, waardoor elke man toch nog een vrouw krijgt toebedeeld. Maar zonder die patriarchale correctie zouden dus de meeste mannen door de meeste vrouwen niet voldoende seksueel aantrekkelijk bevonden worden, als een soort *Untermänner* beschouwd worden – en dus niet de kans krijgen om zich voort te planten. In tijden van het verval van de vader zien we weer hoe vrouwen slechts een elite van *Übermänner* toelaten om zich met hen voort te planten. Voor de *incel* is dat dus het grote enigma: wat maakt een man voor een vrouw zo seksueel aantrekkelijk dat ze niet kan weerstaan aan de drang om zich daarmee voort te planten? Of omgekeerd geformuleerd, in een soort erotodepressie: waarom wil een vrouw geen seks met mij, waarom wil ze niet dat ik mij via haar voortplant? Wat is er dan mis met mij?

Tegenover dat grote enigma produceert de *incel* twee waanantwoorden.

Enerzijds een begin van groothedswaan. Daarin wordt uitgegaan van de zekerheid van het bestaan van een seksuele verhouding tussen man en vrouw, die louter dierlijk is en die alleen door het dierlijke in de vrouw geïnitieerd en bepaald wordt. Het woord *animal* krijgt hier een heel eigen, neologistische betekenis. Het fundamenteel dierlijke van haar seksualiteit doet een vrouw op dierlijke mannen vallen; daar wil ze zich nog wel eens een keertje meer voortplanten. En daar stapt het dierlijke in de man willoos in mee. De *incel* daarentegen is voor een vrouw niet dierlijk genoeg om daar iets mee aan te vangen, hij is een veel te verfijnde cultuurmens. The *Supreme Gentleman*, zoals de *incel* zichzelf in navolging van *superincel* Elliot Rodger graag noemt, is teveel 'mens' om in die jungle ooit seksueel aan de bak te kunnen komen.

Een tweede eerder melancholisch te noemen waan is de Waan van De Zwarte Pil, waarbij ook het woord *black* weer een neologisme lijkt, dat in dialectiek met *white*, van *The White Goddess*, moet begrepen worden. *Black Pill* is een referentie naar de verplichte *Red/Blue Pill* keuze uit de film "The Matrix" (1999). Onmiddellijk naar de man-vrouwverhouding vertaald heeft de man traditioneel het blauwe pilletje geslikt. Dat is niet het viagrapijletje waarmee Zellers imaginaire vader zich staande acht te kunnen houden. Het blauwe pilletje is het patriarchaat dat een man toeliet om te leven in de illusie dat er voor elk mannetje wel ergens een vrouwtje klaar staat. Nu de vader het laat afweten, tegenover de uit dat patriarchaat geëmancipeerde vrouw, rest alleen nog de keuze tussen de rode pil, dat De Nieuwe Man heeft geslikt, en de zwarte pil, die de *incel* moet slikken. Wie de rode pil heeft geslikt, De Nieuwe Man dus, die kent de waarheid, die weet dat van nature 80% van de vrouwen alleen voor 20% van de mannen kiezen. Maar die leeft nog altijd in de illusie dat hij zich via allerhande trucs of schijnvertoningen (*semblants*) tussen die 20% *Übermänner* kan verbergen. Als je maar naar buiten toe rijk schijnt of je

lichaam voldoende ontwikkelt of laat *enhancen*. Of als je maar bij wijze van verleidingstruc doet uitschijnen dat je voldoende inhoud hebt, via humor bijvoorbeeld, of door je ‘zachte, emotionele, vrouwelijke kant’ te laten zien. De *incel* heeft echter het zwarte pilletje geslikt, waardoor hij ook van die nieuwe illusie van De Nieuwe Man is genezen. Hij is dan ook zeker dat al die schijnvertoningen niets aan de Natuurlijke Pikorde zullen veranderen. Vrouwen, blanke vrouwen, doorzien die immers, en lachen daarmee – tegengesteld aan de man die de schijnvertoningen van die blanke vrouwen nooit doorziet en die altijd serieus neemt. *White Goddesses* willen niet neuken met incels, gewoon omdat ze meteen zien, ruiken, dat die geen dierlijke *Übermann* zijn, maar een *menschliche allzumenschliche Untermänner*. En dus besluit de incel, in onvervalste syndroom van Cotard stijl, dat hem niets anders rest dan *to Lay Down And Rot*”

Het lijkt nu in een soort reactie tegen die doodsdrijf dat een dodelijke jaloezie én haat tegenover alwie dat soort dierlijke seks heeft de kop opsteekt. De incel is dodelijk jaloers op dierlijke mannen waaraan vrouwen hun blanke lijf geven. En koestert een dodelijke haat jegens dierlijke vrouwen die dat blanke lijf van hen aan mannen geven. Dat ervaart de *incel* als fundamenteel *unfair*. Die dodelijke jaloezie én haat nopen tot *passages à l’acte*. Vanaf 2014 zijn er in de Verenigde Staten en Canada inderdaad een reeks aanslagen gebeurd door zichzelf als *incel* identificerende individuen tegen seksueel actieve vrouwen-én-mannen. In 2020 werden die incel-aanslagen daar zelfs officieel als een vorm van terrorisme gekwalificeerd – op hetzelfde niveau als het politiek terrorisme van *Islamic State*.

Die dodelijke jaloezie én haat tegenover de seksueel dierlijke medemens staan inderdaad centraal bij de paradigmatische incel die Elliot Rodger is. Elliot Rodger was een Brits-Amerikaanse student die in 2014, op tweeëntwintigjarige leeftijd, een van de eerste campusmassamoorden als *incel* pleegde. Hij vermoordde drie jonge vrouwen én 3 jongen mannen, en pleegde daarna zelfmoord. Vlak daarvoor had hij nog een video op internet geplaatst, waarin hij zijn bedoeling en motivatie duidelijk maakte, en een autobiografie gemaild naar familie en kennissen, die moest aantonen hoe de seksuele afwijzing door blanke vrouwen hem, ondanks zijn gelukkige kindertijd, tegen zijn wil in tot die moorden moest dwingen. Daaraan dankt *The Supreme Gentleman* zijn statuut als patroonheilige van de via internet snel groeiende *incel community*.

In die autobiografie maakt Elliot Rodger “na tweeëntwintig jaren in dit leven het testament op van zijn jeugd” – wat erop neer komt dat hij vanaf zijn drie jaar elk jaar van zijn leven nauwgezet in kaart brengt. Als kind van een echte Britse en dus blanke vader en een Chinese en dus niet blanke moeder kent hij eerst in Engeland en later in de Verenigde Staten (vanaf zijn vijf jaar) een heel gelukkige kindertijd. Hij heeft al wat zijn hartje belooft. En toch blijkt hij, vanaf zijn eerste herinnering zelfs, stikjaloers op alles en iedereen te zijn. “*By nature, I am a very jealous person*”, zegt hij daar zelf over. Om te beginnen culmineerde die jaloezie bij elke verjaardag in een *temper tantrum*, omdat hij uiteindelijk nooit kreeg wat hij verwacht had: het eerste stuk taart, het grootste cadeau, de beste slaapkamer, etcaetera. Later focuste die jaloezie zich op *the cool kids* – met hun blond haar (als halfAziatisch was hij zwartharig) en hun *skateboards* (daarvoor was hij veel te zwak en te houtherig). Maar ondanks die alomtegenwoordige jaloezie herinnert hij zichzelf als een zeer gelukkig kind.

Met de puberteit, vanaf veertien jaar, komt daar radicaal verandering in. En maakt een nieuwe vorm van jaloezie, de seksuele jaloezie, hem doodongelukkig. Uit wat hij zo in de wandelgangen allemaal verneemt, leidt hij af dat alle jongens van zijn leeftijd, en zelfs een stuk jonger, al seks met een meisje moeten gehad hebben. Dat zeggen ze soms ook met zoveel woorden. Hij is meteen overtuigd dat hij de enige is die nog nooit ... en dat geen meisje hem ooit zal willen. Hoe dat komt is voor hem een compleet raadsel. Vanaf dat moment lijkt zijn grote ‘natuurlijke’ jaloezie als kind volledig in het seksuele gekanaliseerd te worden. En blijkt hij de stuwing van de jaloezie in dat seksuele kanaal helemaal niet aan te kunnen. Hij geraakt geobsedeerd door een dodelijk jaloezie tegenover niet blanke jongens (*blacks, latino’s*, maar toch vooral *Asians*) die hem iets teveel met hun blanke blondines te koop lopen. Hij zal dan ook niet alleen drie blanke blonde meisjes vermoorden, maar ook drie Chinese jongens. Ik

herinner eraan dat dat hij, als zoon van een aziatische moeder, zelf halfblank én zwartharig is. Alsof hij ook de moeder in zichzelf moet treffen

ANTWOORDEN OP HET VERVAL VAN DE VADER NIEUWE VADERS?

Wat zou tenslotte het antwoord kunnen zijn op het verval van de vader? een nieuwe vader? of moet elke man die een kind verwekt of op zijn naam zet of daarvoor zorgt misschien zelf een eigen *inconceivably private* vorm van vaderschap uitvinden – elke vader als een uitzonderlijke vader? en kan een vrouw of een non-binaire of genderneutrale persoon dat dan misschien ook?

1ste vraag

- Komt uitvinding van vaderschap door elke man ipv RSI vader
- of is die uitvinding van vaderschap door elke een soort 4de ring die RSI van vaderschap alsnog samenhoudt = sinthoom > dus middel om RSI vader zo goed en zo kwaad mogelijk te recupereren ik neig hiertoe

2de vraag

Wat zijn de verplichte elementen van die uitvinding van vaderschap door elke man? Van dat sinthomatisch vaderschap – dus vader zijn als geen ander
cf. latere Lacan oa tekst Elaurent

- Épater SémXIX, 208
- Père-version SémXXI8
 - Tijd1: vrouw als a cause du désir
 - Tijd2 : kinderen bij die vrouw – die voor die vrouw a zijn
 - Tijd3: vader spelen voor objecten a van een vrouw
en ondertussen die vrouw als eigen object a houden??